

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף יג

עיונים על הדף

חצי עבד חצי בן חורין, מי אתה?

לגבי הנידון של גוד או איגוד, הוכיחו ממה שכופים את האדון לשחרר את החצי עבד, ולא אומרים שירכוש העבד את חלקו, משמע שאין דין גוד או איגוד. בסוגיא לפנינו הביאו את הנידון לגבי ב"ש וב"ה בחיובו בפריה ורביה. בגמ' ב"ה (כט) הביאו את הנידון לגבי מוציא אחרים ידיובתן בתקיעת שופר ומסקנת הגמ' שאף את עצמו לא יכול להוציא, כיון שצד חרות משתמש בצד עבדות. מהו "חצי עבד"? מה שייך שהיה "חצי בן חורין"? מהו "חצי עבד חצי בן חורין", הרי לא מסתבר לומר שיש כאן ב' גופים שונים.

ממצות פו"ר זה שמום שאין לו חייס ולא מהטעם שהקוש לאשה. והראיה שכתבו התוס' (תניגה ב, ב ד"ה לא) שעבד חייב בפריה ורביה. והקשו האחרונים הרי (שם ד, א) אמרו כל מצוות שאשה חייבת עבד חייב. ושהאשה פטורה עבד נמי פטור. וק"ל שאשה פטורה מפו"ר, א"כ מדוע כתבו התוס' שעבד חייב בפו"ר. אלא צ"ל שתוס' סברו שאשה פטורה מפו"ר, משום שנאמר ו"כבשוה", דרכו של איש לכבש ואין דרכה של אשה לכבש. וזה הסיבה לפטור אשה. א"כ עבד שהוא "אדם" ודרכו לכבש, מתחייב בפו"ר. (וכן אי' בדעת הר"מ בהל' עבודת כוכבים פ"ב ה"ב אשה פטורה בהקפת הראש דאניה בהשחתת הזקן ומיהו עבד חייב היות ואיתא בהשחתת הזקן ורחמנא תליא בכל שישנו וכו' וכן ביאר בכ"מ ועיוני). א"כ בניד"ד עבד פטור מפו"ר, לאו משום דאיכא גז"ש "לה" "לה" מאשה, דאי משום הא עבד היה חייב, היות והוא איש ודרכו לכבש. אלא ודאי משום שאין לו חייס. וא"כ הדרין להא שיקיים הפו"ר הצד עבודת ע"ו הצד ב"ח ויש יחוס לבניו, והוי חיוב בחד גברא מכח שני הלכות ואשע"כ ניחא מאוד הא דהביא הטו"א מחטאת בלועה. ודוק.

מבאר מכל הנזכר שמעמד "חצי עבד וחצי בן חורין" אין הוא מוגדר כשני אנשים, שהרי אין בכך סברא. אלא הביאור, כיון שבזמן שהוטבל לעבדות דנו אותו כ"אשה" וכאשר השתחרר חלקית הפך הוא ל"ישראל" אולם כיון שהשתחרר רק חלקית יש בו הלכות שותרות ולכן כופין את רבו לשחררו לגמרי, שאל"כ לא יהיה לו תקנה.

ונסה להביא בקצרה את היסודות המפורסמים יותר. גוי לא "פטור" מהמצוות. הוא בכלל לא בפרשת חיוב במצוות, כדי שנאמר עליו שהוא "פטור". "ישראל", חייב במצוות. אלא, שיש בישראל כמה סיבות לפטור, כגון, אנוס או חולה וכד', שאמרה עליו תורה שהוא פטור מן המצוות. "אשה" היא חייבת במצוות, אולם יש לה פטורים מן המצוות שאינם קשורים לאשה. כגון, לא תקיף אחרים ידיובתך וכד'. כחו"כ אמרה תורה שמצוות עשה שהזמן גרמא, אשה פטורה. "עבד", הוקש לאשה לגבי החיובים, ולכן הוא פטור ממצוות עשה שהזמן גרמא. אולם עתה יש להתבונן ב"חצי עבד חצי בן חורין", מצד הבן חורין הוא ישראל גמור. אולם מצד החצי עבד עדיין אין חיובו שווה לאיש. איך נדון אותו? תוס' בכמה מקומות בש"ס (לפנינו, ובחגיגה ב, א. בגיטין מא, א. ועוד) בנידון של פריה ורביה, שאמרו שחצי עבד חצי בן חורין לא יכול לקיים מצוות פריה ורביה. שואלים תוס', שיבא העשה של מצוות פריה ורביה וידחה את הלאו, של איסור ביאה ש"לא יהיה קדש" של הבן חורין. ותירצו תוס', כמה תירוצים ויעווי"ש. הקשה הטו"א (תניגה שם), מה הצד של תוס' שידחה עשה ל"ת. הרי לכאורה הו שני גופים חלוקים, שהרי על החצי ב"ח יש עשה של פו"ר. ועל החצי עבד אין ומאיזדך, לאו שלא יהיה קדש אין בצד עבודת שבו.

סיכום הדף

נושא היום: גוד או איגוד. כריכת תנ"ך.

התבאר במשנה שבדבר שאין בו כדי חלוקה לכל אחד ואחד מן השותפים אין לחייב חלוקה אלא בהסכמת ב' הצדדים. **אמר רב יהודה** יש דין "גוד או איגוד", **היינו** המעוניין בחלוקה אומר או תקצוב דמים ותקנה את חלקו או אקצוב אני ואקנה את חלקך. **לדעת ר"א** אין דין גוד או איגוד ולא יחלקו ולא ימכרו את חלקם זה לזה. **שאל רבא** את ד"א אם אין גוד או איגוד, **בכור ופשוט** שקיבלו בירושה עבד או בהמה טמאה איך יחלקו. **ביאר ר"ג חלק הפשוט** יקבל יום **והבכור** יקבל יומיים של עבודה. **שואלת הגמ'** מדין חצי עבד חצי בן חורין, שבתילה **אמר ר"ה** שעובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, **ושאלו ב"ש** א"כ תקנתם את רבו את חלקם ולא ימכרו את חלקם זה לזה. **שאל** לישא שפחה מחמת הבן חורין שבו, ולא לישא בת חורין מחמת חלק העבד שבו, אלא כופין את רבו לשחררו, **והודו ב"ה** לב"ש. **מבאר** שאין דין גוד או איגוד, שאם היה העבד קונה את עצמו מהאדון ולא מתקנים שישחררו. **מבאר הגמ'** שכאן לא שייך שהאדון יקנה את הבת חורין, ואם לא שייך אגוד לא שייך גוד. **עשיר ועני** שייקבלו בירושה בית מרחץ ויהי הבד, **אם ניתן להשכיר**, משכירים וחולקים בשכר. אם משתמשים באופן עצמאי אומר העשיר לעני שישתמש ביומו כפי השימושים, **ומבאר** שלא יכול העני לומר להעשיר שיקנה חלקו. **מבאר הגמ'** שאף כאן העני לא יכול לקנות ולכן אין גוד או איגוד. **המבאר בברייתא** כל דבר שאם נתלק עדיין שמו עליו, חולקים. ואם לאו קוצבים שוויו בדמים ואחד קונה חלק חברו, מבאר שיש דין גוד או איגוד. **מנסה הגמ'** לתלות במחלוקת תנאים, מבאר בברייתא שבדבר שאין בו דין חלוקה אמר אחד לחברו טול אתה כשיעור חלוקה, ואני אטול פחות, **לדעת רבנן** יכולים לעשות כך, **לדעת רשב"ג** לא. **והבינה הגמ'** שחסר בדברי הברייתא, שהרי מדוע חולקו ב"ש רב"ג אם אחד מעוניין לקבל פחות. אלא אם רצו להעמיד גוד או איגוד, **לרבנן** עושים. **לרשב"ג** לא. **מבאר הגמ'** שבאמת הנושא פשוטו אחד מבקש שחברו יטול כדי חלקו והוא יטול פחות, **וסבר רשב"ג** שיכול לעכב כיון שטוען שאין לו לשלם על החלק הנוסף שמקבל, **ובחינם אינו מעוניין** מחמת "ישוגא מתנות יחיה".

מחדש הטו"א, עכ"פ נקרא "עשה ולא בן אדם". ולכן להו"א של תוס' שייך להגיד שידחה עשה את הלאו. ומביא רביה, שמצאנו לגבי חטאת כשרה, שנבלע בתוכה חטאת טמאה, הדין, שמותר באכילה משום דאתי עשה של אכילת כשרה וזוחה את הלאו של איסור אכילת פסולה.

וכתב הגר"ח בסטנסל (הובא בהרחבה בספר זכרון ראש תמיד") שלכאורה ראיית הטו"א מחטאת כשרה שבלעה חטאת פסולה אינה מובנת. אמנם מצאנו בדיון חטאת שנבלע בה חטאת טמאה, שהלאו והעשה הם שני גופים נפרדים בבהמה, שיש בהמה של חטאת כשרה ויש בהמה של חטאת פסולה. אולם כאן אין סיבה להתייחס לגבי הבהמות אלא לגבי האדם שאוכל ואצלו זה מוגדר לאו ועשה באדם אחד. ולכן שייך לומר שיבא עשה וידחה. אולם בחצי עבד וחצי בן חורין, עדיין מדובר על כעין ב' בני אדם ומה שייך לומר שידחה עשה של אחד את הלת"ש של האדם השני.

חקר הגר"ח מדוע עבד פטור ממצות פריה ורביה, האם משום גז"ש לאשה "לה" "לה", מה אשה פטורה אף עבד נמי. א"כ הפטור ודאי מתייחס לאדם שהרי יש לו סיבה לפטור כמו באשה. או שסיבת הפטור לעבד ממצות פו"ר זה משום שיש כלל שלעבד אין חייס (oini) וא"כ הפטור הוא רק על מות העבד משום שהולדות לא יתייחסו אחריו, א"כ לא שייך שהתורה תחייב אותו במצוות פו"ר על ולדות שלא מתייחסים אחריו. (ועי' תודה לישא)

והוכיח הגר"ח, מדברי הגמ' ביבמות (20) שנחלקו ריב"ב ורבנן האם אשה מצוה על פו"ר. ולשיטת ריב"ב שסבר שאשה מצווה על פו"ר, ולא מצאנו שריב"ב חולק לגבי עבד ולומד שאף עבד מצווה על פו"ר. א"כ ודאי צ"ל שהפטור של עבד ממצות פו"ר משום שאין לו חייס. שהרי כנזכר אם סיבת הפטור הייתה מצד שהקוש לאשה, הרי לדעת ריב"ב היה צריך להיות חייב כמו אשה.

אמר אביי מה שאמר רב יהודה שיש דינא גוד או איגוד למד מדברי שמואל, שאמרו במשנה שכתבי הקודש אין חולקים אותם אע"פ שהם רוצים לחלוק. **ואמר שמואל** בכרך אחד אין חולקים, אולם כאשר כרוכים בב' ספרים חולקים, **ואם אין דינא גוד או איגוד** אפילו בב' כרכים לא חולקים, בהכרח מה שחולקים בב' כרכים הוא מדינא גוד או איגוד ואחד יקבלם. **ביאר רב שלמן** שאין רביה, היות ושמואל דיבר על אופן שטעוניים לחלוק בהסכמה ואמרה המשנה שבכתבי הקודש אין חולקים משום בזיון, אבל כאשר מדובר בב' כריכות חולקים.

ומעתה אומר הגר"ח אם עבד פטור משום שאין לו חייס כ"ז סיבה לפטור אותו כאשר הוא עבד וכל מעמדו הדיני שהוא "עבד" ולעבד אין יחוס לוולדותיו. אולם "חצי עבד וחצי ב"ח" היות ובצד של הבן חורין יש כאן חיוב גמור על מצוות פו"ר כיון שבן חורין יש יחס והוא מחוייב בדבר כישראל גמור. א"כ אף החלק של העבדות שבו יהיה מחוייב במצוות פו"ר כיון שיש לו יחס לוולדותיו מצד החלק של הבן חורין. א"כ כל הנידון הוא באדם אחד. יש לו חיוב על פו"ר אולם מצד שני יש בו איסור. וכדי שיקיים מצוות פו"ר, צריך להיות שה"חצי עבד" יקיים את מצוות פרו ורבו על "חצי בן חורין" א"כ צודק הטו"א שנקרא הדבר עשה ולי"ת באדם אחד בדיוק כמו חטאת בלועה.

פסק אמימר שיש גוד או איגוד, ואמר רב אשי שלא סבר כדברי ר"ג שאמר שאין גוד או איגוד. **שואלת הגמ'** שהרי רבא פסק שאין גוד או איגוד במעשה של רבין בר חיננא ורב דיימי בר חיננא שקיבלו בירושה ב' שפוחות, אחת ידעה תורת בישול ואפיה, ושניה ידעה טויה ואריגה, **ופסק רבא** שיהיו שותפים ואין גוד או איגוד. מבאר הגמ', היות וכל אחת ידעה משהו אחר שניהם היו צריכים את ב' השפוחות ולכן לא יכול לומר טול אתה אחת ואני אחת. **ומה שמצאנו בכתבי הקודש** שחולקים בב' כרכים לדעת שמואל, זה כדברי רב שלמן שמדובר באופן שהסכימו.

אלא כפי הנזכר, כל זה מבוסס שהפטור של עבד ממצות פו"ר, מחמת שאין לו חייס. ואז ברגע שיש לו חייס מצד הבן חורין שבו, צריך לדון שעשה של פו"ר ידחה לי"ת. כ"ז רק לפי שיטת ריב"ב שבזמן שלא חולק בעבד שפטור ממצות פו"ר ומצד שני חייב אשה. אולם לפי רבנן, שפטור אשה מפו"ר, עדיין אפשר לומר שעבד פטור מפו"ר זה מחמת שהשוו אותו לאשה וא"כ חזרנו לשרש השאלה, שלא שייך לומר שהעשה והלאו הם באדם אחד. כיון שהפטור של עבד זה מחמת הדמיון לאשה כלומר אך ורק בגלל שהוא עבד א"כ זה לאו ועשה בב' גופים שונים.

לדעת ר"ם, יכול אדם לכרוך בספר אחד תורה נביאים וכתובים (אף שנמצא מניח נ"ך ע"ג תורה ולא אסרו רק בב' ספרים. תוס'). **לדעת רבי יהודה**, תורה לבד, נביאים לבד, וכתובים לבד. **לדעת חכמים**, אף כל ספר מהנביאים והכתובים יכרוך לבד. **רבי יהודה** אמר שבייתוס בן זונין היה לו 8 ספרי נביאים כרוכים כאחד, ועשה כן על דעת ר"א בן זוריה. **אמרו לו רבנן**, שהיה לו כל אחד בפני עצמו. **אמר רבי** שהביאו לפניהם תנ"ך מוזבך כאחד והכשירו כדעת ר"ם.

אלא אומר הגר"ח אף לדעת רבנן באשה שיש לה פטור בכ"ז מה שעבד פטור

בין חומש לחומש מפסיקים 44 שורות. וכן בין נביא לנביא. ובתרי עשר בין נביא לנביא ג' שורות. אם סיים את הנביא בסוף ההמוד ומתחיל את הנביא אחריו למעלה, ולא משאיר שורות.